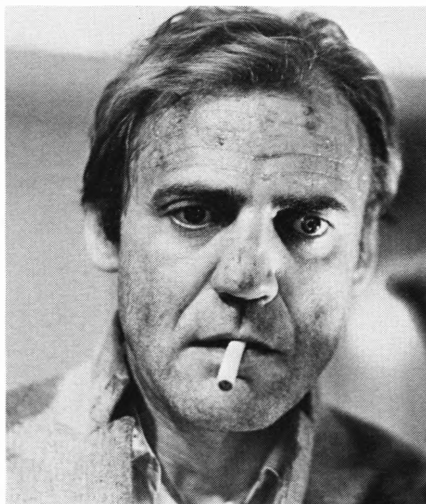

Spørgsmålet, der umiddelbart melder sig, når man ser Bruno Ganz i Wim Wenders' *Himlen over Berlin*: Kunne nogen anden nulevende skuespiller have overbevist i denne rolle? Englen, der bliver til menneske, fordi han længes efter menneskelig berøring – trykksvæerte på fingrene, skoen der klemmer under bordet, nærheden af en anden krop. Før i tiden kunne man have forestillet sig Gérard Philipe i dette rollefag: han ville kunne inkarnere den samme åndelighed, den næsten overjordiske mildhed, som alligevel et eller andet sted udmunder i en sanselig tilstedeværelse. Af nulevende skuespillere tror jeg, ingen anden end Bruno Ganz i tilsvarende grad har evnen til at illudere åndens længsel efter at blive kød.

Blandt meget andet hænger det sammen med en bestemt *drengethed* i Bruno Ganz' skuespiller-fysiognomi. Ansigtet er furet af årene, brugt, i grunden mere slidt end man umiddelbart skulle forvente af en 46-årig – Ganz har kørt sig selv hårdt, først et ti-år på teatret, så 7 år på film, nu i en kombination af begge dele: Da han vendte tilbage til scenen i 1982, ville han før og efter Klaus Michael Grubers 5-timers opførelse af Hamlet på Vestberlins Schaubühne gå til filmoptagelser på Rudolf Thomés *System ohne Schatten!* Men kan årene ses i det ydre, er han i helt mærkværdig grad forblevet yngling af sind. 24 år gammel, i 1965, havde han en slags gennembrud som Hamlet i det ensemble på teatret i Bremen, der skulle danne kernen bag den senere Vestberliner Schaubühne. Dengang fik han af anmeldelserne at vide, at han var for ung til rollen. Men ved genkomsten som Hamlet 17 år senere var det indlysende, at netop dette var noget grundlæggende i Ganz' opfattelse af figuren. For ham er Hamlet en skikkelse, der er for ung, for umoden, for den rolle han har påtaget

Bruno Ganz

af Henrik Lundgren

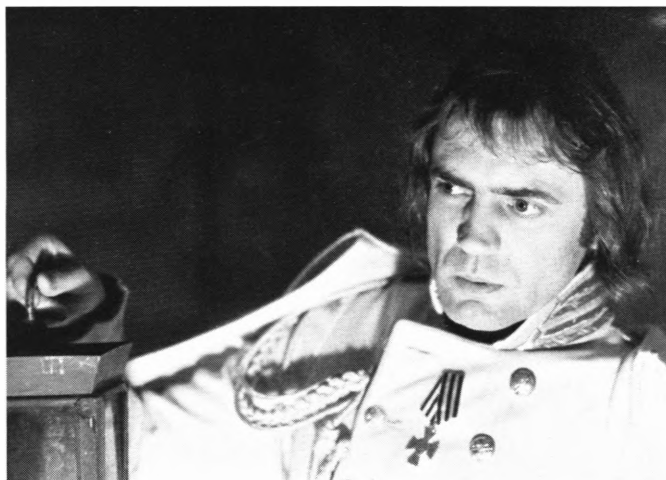
sig. I Bruno Ganz' teater- og film-karriere er dette ynglinge-agtige et tilbagekommende træk. Gang på gang har han fremstillet sådanne figurer, drømmere, idealister, tøvende på tærsklen mellem drengens og den voksnes verden.

Hans repertoire på teatret har af samme grund omfattet en række af romantiske ynglinge-skikkelser, som han har nyfortolket, nutidiggjort med en følsomhed, man knap nok anede, de besad. Som afskedsforestilling i Bremen 1969 spillede Ganz Goethes Tasso i Peter Steins iscenesættelse: et portræt af kunstneren ikke som den store misforståede ener, men som en outsider der holdes og

Øverst Den falske cirkel; t.v. Marquise von O; t.h. Kniven i hovedet (m. Angela Winkler).

bruges af sine fyrstelige mæcener – og først meget sent gennemskuer, hvor uværdig en rolle han har spillet på omverdenens nåde og unåde. Samarbejdet med Stein videreførtes på Vestberlins Schaubühne i Ibsens Peer Gynt – et portræt af imperialisten som ung menneske og som skuffet verdens-erobrere – og i Heinrich von Kleists *Der Prinz von Homburg* (1972). Film-optagelserne af denne forestilling rummer hele den Ganz'ske magi fra denne hans første blomstrings-periode i Schaubühnes gamle lokaler Am Halleschen Ufer. Han spillede prinsen som en drømmer, *entrückt*, uden for tiden – en yngling uden anelse om de militære strategier og realpolitiske hensyn, der styrer verden bag hans ryg. Tragedien er til stede allerede i det øjeblik, han vågner af sin første drøm. Og når Ganz' Prinz Friedrich besværges sig selv til heldedåd forud for slaget, er det ikke mandsmod, men nøgen angst der lyser ud af hans selv-overtalelse – gysende viger denne næsten overjordiske skikkelse tilbage for sit alt for blodige hverv på slagmarken.

Ganz' film-arbejde begyndte hos Peter Stein (hvis udgave af det engelske Klassefjenden, vi har set herhjemme). Efter Prinz von Homburg blev også opsætningen af Gorkijs *Sommergæster* (1974) overført til studie med Ganz i rollen som digteren Sjalimov – spillets lyrisk omsværmede, men også resigneret afmægtige midtpunkt. Og i 1975 fattede han så beslutningen, der fik hjertet til at synke hos det traditionelt tænkende teaterpublikum: Han forskrev sig til filmen. – Egentlig var han ikke langdistanceløber, skulle han forklare i et interview med tidsskriftet *Theater Heute*: "I grunden egner jeg mig bedre til de korte distancer. Det lange stræk i en teaterforestilling trætter mig. Og jeg bryder mig ikke særlig om at reproducere. Helst spiller jeg kun tingene en enkelt gang. Jeg har ikke

det behov, jeg oplever hos mange af mine kolleger fra teatret: behovet for den faste aften-optræden."

Ganz' første rigtige filmrolle er nok i virkeligheden den, de fleste har set ham i herhjemme (bl.a. via TV): Den adelige forfører i Eric Rohmers *Marquise von O...* fra 1975 over en novelle af Heinrich von Kleist – officeren, som meget lidt ridderligt benytter sig af titelfigurens besvimelse til at besvangre hende. Ganz spillede rollen med en afvæbnende uskyld, som gjorde det klart, at der kun kunne være tale om et øjeblikkeligt og enkeltstående fejltrin. Man forstod til fulde historiens slutpointe, hvor heltinden forklarer, hvorfor hun måtte gyse tilbage for ham som for en djævel, efter at have opdaget at det var ham, der var hendes forfører: "Han ville ikke have syntes hende en djævel, hvis han ikke ved deres første møde havde forekommet hende en engel".

Kan dette lyde, som om Ganz har specialiseret sig i overjordiske skikkelser, er det forkert. Faktisk er hans eneste rigtig dårlige præstation på film Werner Herzogs *Nosferatu*, hvor omslaget til vampyr i slutningen hænger som et underligt postulat i luften. Ganz' tre store præstationer fra disse år 1975-82, hvor han helt koncentrerer sig om det hvide lærred, er alle udpræget realistiske karaktertegninger. I 1976 spiller han i Wim Wenders' *Den amerikanske ven*, i 1978 i Reinhard Hauffs *Kniven i hovedet*, i 1981 i Volker Schlöndorffs *Den falske cirkel (Die Fälschung)*. I den første spiller han den lille rammesnedker Jonathan, som lider af dødbringende leukæmi. Han vil gerne tjene lidt ekstra til sin efterladte familie, og indvilger derfor i at udføre et par mord – en konstruktion, Ganz fremstiller med ægte afvæbnende uskyld, som en mand helt uden erfaring fra den kriminelle undergrund. Også i Hauffs *Messer im Kopf* er det det barnligt ubehjælpssomme, der giver skikkelsen dens særlige indhold og tone. Ganz spiller forskeren Hoffmann – en figur tegnet med Rudi Dutschke som model – som er blevet ramt i hovedet af en politikugle. Hans tale- og be-

T.v. *Nosferatu*; t.h. *Den amerikanske ven*.

vægelsesapparat er lammet. Indledningsvis sidder han som et lallende spædbarn i sin stol, og herfra følger man så den gradvise genoptræning: hvorledes han ved en overmægtig viljenspændelse atter tiltvinger sig førlighed og talens brug. Mest overrumplende i forhold til tidligere Ganz-præstationer er i grunden portrættet, han giver af journalisten Georg Laschen hos Schlöndorff: en træt, resigneret og lidt kynisk reporter, som for længst har trådt sine journalistiske børnesko – her ligger gennembruddet i skikkel-

Filmografi

- 1975: Sommergæste I: Peter Stein.
La Marquise d'O/Marquise von O... I: Eric Rohmer
Lumière / Veninderne I: Jeanne Moreau
1976: Die Wildente I: Hans W. Geissendörfer.
1977: Der amerikanische Freund / Den amerikanske ven I: Wim Wenders
Die linkshændige Frau I: Peter Handke
1978: The Boys from Brazil / Drengene fra Brasilien I: Franklin J. Schaffner
Schwartz und weiss wie Tage und Nächte I: Wolfgang Petersen
Messer im Kopf / Kniven i hovedet I: Reinhard Hauff
Nosferatu – Phantom der Nacht / Nosferatu I: Werner Herzog
Retour à la Bien-aimée I: Jean-François Adam
1979: 5% de risque. I: Jean Pourtalé
Oggetti smarriti. I: Giuseppe Bertolucci
Bruno Ganz: Dienstreise (portræt) I: Ivo Barnabò Micheli.
1980: Polenta I: Maya Simon
La provinciale / Pigen fra provinsen I: Claude Goretta
La dame aux Camélias I: Mauro Bolognini
Der Erfinder I: Kurt Gloor
Fermata Etna I: Klaus Michael Grüber
1981: Etwas wird sichtbar I: Harun Farocki
Die Fälschung / Den falske cirkel I: Volker Schlöndorff.
Hände hoch I: Jerzy Skolimowski.
1982: Krieg und Frieden I: Alexander Kluge, Volker Schlöndorff m.fl.
Dans la ville blanche I: Alain Tanner.
1983: System ohne Schatten I: Rudolf Thome
Killer aus Florida (kort spillefilm) I: Frank Schaffhauser
1987: Der Himmel über Berlin / Himlen over Berlin I: Wim Wenders

sen i de sidste scener, da Laschen opdager, hvorledes hans hjemlige redaktion forsøger at undertrykke den ubehagelige sandhed om krigen i Libanon.

Bruno Ganz har en for en tysk skuespiller overraskende bred filmisk karriere. En del af forklaringen ligger i det forhold, at han er født i Schweiz (Zürich) og således flydende både på fransk og italiensk. Han har indspillet film med Jeanne Moreau (*Veninderne*, 1976), med schweizerne Claude Goretta (*Pigen fra provinsen*) og Alain Tanner (*Dans la ville blanche*, 1982) og med italieneren Giovanni Bertolucci. Men ellers ligger hans forankring klart i det vestberlinske intellektuelle miljø. I 1982 indspillede han sammen med Otto Sander (englen Cassiel i *Himlen over Berlin*, og Ganz' medspiller i en lang række forestillinger på Schaubühne, bl.a. Sommergæster) en dokumentarfilm om de to gamle skuespillere Curt Bois (Homer i *Himlen over Berlin*) og Bernhard Minetti med titlen *Gedächtnis*. Ved denne lejlighed afslørede Ganz, at han efter at have set en restaureret udgave af Walter Ruttmanns *Berlin – die Sinfonie einer Grossstadt* havde fået lyst til selv at lave en tilsvarende film "om dagens Berlin, øst og vest". Foreløbig har han altså fået Wim Wenders og Peter Handke til at interessere sig for Berlin som projekt – Handke, som i øvrigt har instrueret Ganz i filmen *Die linkshændige Frau* (1977) og stod for den oversættelse af Aiskylos' Prometheus, Ganz i 1986 fremførte i Salzburgs Felsenreitschule og på Schaubühne i Berlin.

Meget kunne skrives om Ganz i rollen som den intellektuelt forpinte skolelærer i Botho Strauss' seneste skuespil, *Die Fremdenführerin*, på Schaubühne sidste år. Men man siger måske i virkeligheden lige så meget om hans kunstneriske integritet og selvdisciplin ved at fortælle historien om, da han blev tilbudt rollen som Meryl Streeps medspiller i *Sophie's Choice*: "En kz-lejr kommandant, en af de følsomme. Derfor skulle det være mig. Men jeg trækker ikke i nazikostume i en amerikansk film. Skulle det ske, gør jeg det her og ikke i Hollywood".